

Özel Eğitime Gereksinimi
Olan Öğrenciler ve
Özel Eğitim

Editör: İbrahim H. DİKEN

25. Baskı

Editör: Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN

Özel Eğitime Gereklinimi Olan Öğrenciler ve ÖZEL EĞİTİM

ISBN 978-625-8325-22-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2008, Ankara
25. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A
Kazan/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

“Her birey bir değerdir” söylemi, eğitsel sistem içerisinde benzerlik ve farklılığı ile öğretimin bireyselleştirilmesi ve eğitimin, öğrenci için nitelikli hâle getirilmesi yaklaşımını gündeme getirmiştir. Benzerlik ve farklılıkları ile genel eğitim sürecinin yanında ek desteklere ya da özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerimiz ile ilgili öğretmen, uzman, anne, baba, diğer yetişkin ve akranların bilgi ve beceri ile donatılması toplumsal açıdan nitelikli eğitim sürecini de beraberinde getirecektir. İşte bu amaç için hazırlanan bu kitap, özel gereksinimi olan öğrencileri ve bu öğrencilerin eğitsel süreçlerini, giriş düzeyinde güncel bilgiler ile tanıtmayı hedeflemektedir. Kitap, özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ile çalışacak öğretmen adayları, çalışan öğretmen, uzman, diğer destek personeli, anne ve babalara yöneliktir.

Kitabın ana hedefi, okuyucuyu farklı özel eğitim gereksinimi olan öğrenciler ve bu öğrencilerin eğitsel süreçleri hakkında güncel bilgiler ile donatmaktadır. Böyle güncel, donanımlı ve nitelikli bir kitabı ortaya çıkarmak için kitaba alanında uzman 5 farklı üniversiteden 14 akademisyen katkıda bulunmuştur. Kitap toplam 15 üniteden oluşmaktadır. İlk beş bölüm özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitsel süreçleri hakkında genel bilgiler içeren üniteleri kapsamaktadır. Birinci ünite, özel eğitime gereksinim duyan çocuklar ve özel eğitim süreci hakkında, bilgiler sunarken; ikinci ünite, özel eğitimde değerlendirme hakkındadır. Üçüncü ünite, bireyselleştirilmiş eğitim programı ve öğretimin bireyselleştirilmesi konusunda okuyucuyu bilgilendirmekte; dördüncü ünite, kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetlerini kapsamaktadır. Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler hakkındaki ünitelere geçmeden önce ise, beşinci ünite özel eğitimde farklı türde özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler anlatılmaktadır. Altıncı ünite zihinsel yetersizliği, yedinci ünite işitme yetersizliği, sekizinci ünite görme yetersizliği, dokuzuncu ünite fiziksel/süreğen hastalığı olan öğrenciler hakkında güncel bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, onuncu ünite dil ve konuşma bozukluğu, onbirinci ünite öğrenme güçlüğü, onikinci ünite duygu davranış bozukluğu, onüçüncü ünite otistik bozukluğu, ondördüncü ünite çoklu yetersizliği olan öğrenciler hakkında bilgiler sunarken; onbeşinci ünite, üstün zekâlı öğrencileri kapsamaktadır.

Kitabın 5. baskısı ile birlikte bu kitabı kullanarak ders verecek eğitim elemanı arkadaşlara yardımcı olacağını düşündüğümüz her bölüme ait power point sunuları hazırladık. Power point sunularının yer aldığı CD, kitap ile birlikte verilmektedir. Umarız bu çalışmamız ile eğitim elemanı arkadaşlarımıza katkıda bulunabiliriz.

Kitabın hedef kitesinde amacına ulaşması dileğiyle, öncelikle kitabı okumaya değer görüp kütüphanesine koymayı düşünen değerli okuyuculara teşekkür ederim. Bu kitabı “kitap” hâline getiren, bilgi ve becerilerini okuyucuyla bu kitap aracılığıyla paylaşan, birlikte çalıştığım değerli akademisyen arkadaşlarıma emekleri için sonsuz teşekkür ederim. Kitabın okuyucuya ulaşmasını sağlayan PEGEM ailesine de ayrıca teşekkürler...

Her bireyin birer değer, her öğrencinin değerli olduğunu düşünerek; değerli öğrencilerimizi bu kitap aracılığıyla daha iyi tanıma ve onları nitelikli eğitsel sürece katma dileğiyle...

Nisan 2023

Prof. Dr. İbrahim H. Diken
ORCID No: 0000-0002-5761-2900

Editör

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editör: Prof. Dr. İbrahim H. DİKEN

Bölüm 1: Özel Eğitime Gerekseşim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim

Doç. Dr. Emre Ünlü, İzmir Demokrasi Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0003-0795-9022

Bölüm 2: Özel Eğitimde Değerlendirme

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Gürsel, Lefke Avrupa Üniversitesi, Emekli

Bölüm 3: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) Hazırlama ve Öğretimin Bireyselleştirilmesi

Prof. Dr. Tevhide Kargın, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0002-1243-8486

Bölüm 4: Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri

Prof. Dr. E. Sema Batu, Maltepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID NO: 0000-0003-0770-5145

Bölüm 5: Aile Eğitimi

Prof. Dr. Arzu Özen, Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü

Bölüm 6: Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler

Prof. Dr. İlknur Çifci Tekinarslan, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

Bölüm 7: İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler

Prof. Dr. Hasan Avcioğlu, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi
ORCID No: 0000-0002-3464-2285

Bölüm 8: Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Gürsel, Lefke Avrupa Üniversitesi, Emekli

Bölüm 9: Fiziksel Yetersizliği / Süreğen Hastalığı Olan Öğrenciler

Dr. Öğr. Üyesi H. Hakan Uysal, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO*
ORCID No: 0000-0001-7929-5777

Bölüm 10: Dil ve Konuşma Bozukluğu Olan Öğrenciler

Prof. Dr. İlknur Maviş, *Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi*

Bölüm 11: Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrenciler

Prof. Dr. Rüya Güzel Özmen, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi*

Bölüm 12: Duygu Davranış Bozukluğu Olan Öğrenciler

Prof. Dr. Selda Özdemir, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*
ORCID No: 0000-0001-9205-5946

Bölüm 13: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Öğrenciler

Prof. Dr. İbrahim H. Diken, *Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü*
ORCID No: 0000-0002-5761-2900

Bölüm 14: Çoklu Yetersizliği Olan Öğrenciler

Prof. Dr. Hakan Sarı, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi*

Bölüm 15: Üstün Zekalı Öğrencilerin Eğitimi

Prof. Dr. Uğur Sak, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi*
ORCID No: 0000-0002-9802-2499

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİME GEREKSİNİM DUYAN ÇOCUKLAR VE ÖZEL EĞİTİM

Özel Eğitim Nedir?.....	3
Özel Eğitimin Tarihi.....	5
Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özellikleri.....	6
Özel Eğitimde Kaynaştırma/Bütünleştirme.....	7
Özel Eğitimde Personel Yetiştirme.....	8
Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Eğitim Ortamları.....	11
Özel Eğitimde Yasal Düzenlemeler.....	12
Özet.....	14
Kaynakça.....	15
Değerlendirme Soruları.....	17

2. BÖLÜM

ÖZEL EĞİTİMDE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	24
Özel Eğitimde Değerlendirme.....	24
Değerlendirme Sürecinin Adımları / Amaçları.....	25
Değerlendirme İlkeleri.....	33
Değerlendirme Türleri.....	35
Öğrenci Başarılarının Değerlendirilmesinin Yasal Dayanakları.....	43
Sınav Uyarlamaları.....	44
Alternatif Değerlendirme.....	48
Özet.....	50
Kaynakça.....	52
Değerlendirme Soruları.....	53

3. BÖLÜM

BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PROGRAMI (BEP) HAZIRLAMA VE ÖĞRETİMİN BİREYSELLEŞTİRİLMESİ

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (Bep) Hazırlama.....	60
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Nedir?.....	60

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hangi Öğrenciler İçin Hazırlanır?	61
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Kimler Tarafından Hazırlanır?.....	62
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının İçeriğinde Neler Yer Alır?	63
İzleme ve Değerlendirme	71
Öğretimin Bireyselleştirilmesi.....	72
Öğretimin Bireyselleştirilmesi Ne Demektir?	72
Hangi Öğrenciler İçin Öğretim Bireyselleştirilir / Uyarlanır?	72
Öğretimin Bireyselleştirilmesi Neden Gereklidir?.....	73
Öğretimin Bireyselleştirilmesi Neleri İçerir?.....	73
Özet	85
Kaynakça.....	86
Değerlendirme Soruları.....	87

4. BÖLÜM

KAYNAŞTIRMA VE DESTEK ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

Giriş.....	93
Kaynaştırmayla İlgili Yasal Düzenlemeler	93
Kaynaştırma Sınıfında Bulunması Gereken Unsurlar.....	98
Kaynaştırmada İşbirliği Yapacak Ekip Çalışanları	101
Uzmanlar Arası İşbirliği	104
Özet	107
Kaynakça.....	108
Değerlendirme Soruları.....	109

5. BÖLÜM

AİLE EĞİTİMİ

Giriş.....	115
Çocuğun Eğitimine Ailenin Katılımının Önemi	115
Özel Gereksinimli Çocuğun Doğumuyla Aile Tepkilerinin Evreleri	116
Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Yapması Gereken Ek Sorumluluklar	118
Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Kişiler Arası İletişim Becerileri.....	121
Ev – Okul İletişiminin Sağlanması.....	124
Ailenin Sınıfa Katılımı	129
Ailenin Ev Ortamında Çocuğunun Eğitimine Katılımı.....	130
Özet	135
Kaynakça.....	137
Değerlendirme Soruları.....	139

6. BÖLÜM

ZİHİNSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	143
Zihinsel Yetersizliğin Tanımı	143
Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması.....	148
Zihinsel Yetersizliğin Tanınması / Değerlendirilmesi	149
Zihinsel Yetersizliğin Yaygınlığı	150
Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri	151
Zihinsel Yetersizliği Önleme Çalışmaları.....	154
Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri.....	154
Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Yönelik Öğretim Ortamları ve Programları	158
Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Yönelik Öğretim Yöntem ve Teknikleri	162
Öğretmenlere Öneriler	168
Özet	170
Kaynakça.....	171
Değerlendirme Soruları.....	172

7. BÖLÜM

İŞİTME YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	179
İşitme Kaybı Tanımı	180
İşitme Süreci.....	180
İşitme Kaybının Tipleri.....	183
İşitme Kaybının Dereceleri	185
Yaygınlık	186
İşitmezlik Nedenleri	186
İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri	189
İşitme Yetersizliği Olan Çocukların Değerlendirilmesi	191
İşitme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitimi.....	198
Etkili Öğretimsel Stratejileri Kullanma	210
İşitme Yetersizliği Olan Öğrenciler İçin Tavsiye Edilen Eğitimsel Uygulamalar	218
Özet	222
Kaynakça.....	223
Değerlendirme Soruları	225

8. BÖLÜM

GÖRME YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	232
Görme Yetersizliğinin Tanımı ve Sınıflandırılması.....	232
Yaygınlık	234
Gözün Yapısı ve İşleyişi	234
Görme Yetersizliğinin Nedenleri.....	235
Görme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri.....	237
Dil Gelişimi	241
Görme Yetersizliği Olan Öğrencileri Değerlendirme.....	241
Öğretim ve Hizmetlerin Planlanması	244
Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarını Planlama	245
Öğretim Süreçlerinde Uyarlamalar	246
Görme Yetersizliği Olan Öğrenciler İçin Eğitim Ortamları	254
Öğrencilerin İlerlemelerini Değerlendirme.....	258
Özet	260
Kaynakça.....	262
Değerlendirme Soruları.....	263

9. BÖLÜM

FİZİKSEL YETERSİZLİĞİ / SÜREĞEN HASTALIĞI OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	267
Tanım	267
Nedenler	269
Tanılama / Değerlendirme	269
Sınıflandırma	271
Yaygınlık	303
Özellikler	303
Teknoloji.....	306
Günlük Yaşamda Protez, Ortez ve Adaptif Cihazlar.....	307
Öğretmenlere Öneriler	308
Özet	309
Kaynakça.....	310
Değerlendirme Soruları.....	312

10. BÖLÜM**DİL VE KONUŞMA BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLER**

İletişim, Dil ve Konuşma: Tanımlar	318
Dil ve Konuşma Sorunlarının Yaygınlığı.....	319
İletişim Sorunları.....	321
Konuşma Bozuklukları	322
Dil Bozuklukları	328
Dil Bozukluklarının Sınıflandırılması	330
Okullarda Dil ve Konuşma Bozukluklarının Tanılma ve Değerlendirilmesi.....	334
Müdahale Yöntemleri.....	339
Okullarda Dil ve Konuşma Bozuklukları Terapisi	346
Özet	347
Kaynakça.....	348
Değerlendirme Soruları.....	350

11. BÖLÜM**ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÖĞRENCİLER**

Giriş.....	355
Öğrenme Güçlüğü'nün Tanımlanması.....	356
Öğrenme Güçlüğü'nün Nedenleri	357
Tanılama	358
Öğrenme Güçlüğü'nü Belirlemede Kullanılan Ayırıcı Ölçütler.....	359
Ülkemizde Öğrenme Güçlüğü'nün Tanılanması	360
Yaygınlık	361
Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencilerin Özellikleri	361
Etkili Öğretim Yöntemleri.....	366
Okul Öncesi Dönemde Öğrenme Güçlüğü Gösteren Öğrencilere Sunulacak Destekler	369
Okul Döneminde Öğrenme Güçlüğü Gösteren Öğrencilere Sunulacak Destekler	372
Genel Eğitim Sınıflarında Bulunan Öğrenme Güçlüğü Olan Öğrencileri Desteklemek İçin Yapılacak Öğretimsel Düzenlemeler	379
Özet	381
Kaynakça.....	383
Değerlendirme Soruları.....	387

12. BÖLÜM

DUYGU DAVRANIŞ BOZUKLUĞU OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	391
Tanım	392
Nedenler	394
Tanımlama / Değerlendirme	400
Yaygınlık	402
Özellikler	403
Bilimsel Dayanaklı Müdahale Yöntemleri.....	406
Öğretmenlere Öneriler	408
Özet	420
Kaynakça.....	421
Değerlendirme Soruları.....	427

13. BÖLÜM

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU (OSB) OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş: Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB)	433
Kısa Bir Tarihçe	433
Tanım	434
Yaygınlık	437
Nedenler	437
Özellikler	439
Tıbbi ve Eğitsel Değerlendirme, Yerleştirme	444
OSB Gösteren Öğrencilere Etkili Öğretim Sunma Stratejileri	445
Sınıfta OSB Gösteren Öğrenci Bulunan Öğretmenlere İpuçları.....	459
Özet	463
Kaynakça.....	464
Değerlendirme Soruları.....	466

14. BÖLÜM

ÇOKLU YETERSİZLİĞİ OLAN ÖĞRENCİLER

Giriş.....	472
Çoklu Yetersizlik Nedir?	472
Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Yaygınlığı	478
Çoklu Yetersizliğin Nedenleri	480
Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Özellikleri	482

Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Değerlendirilmesindeki Roller	494
Çoklu Yetersizliği Olan Öğrenciler Nasıl Eğitim Alabilirler?	497
Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitimlerinde Stratejiler.....	505
Çoklu Yetersizliği Olan Öğrencilerin Eğitiminde Yaklaşımlar.....	510
Özet	513
Kaynakça.....	515
Değerlendirme Soruları.....	517

15. BÖLÜM

ÜSTÜN ZEKÂLI ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMİ

Giriş.....	524
Üstün Zekâ Tanımları	525
Üstün Zekâ Kuramları	526
Erken Çocukluk Yıllarında Üstün Zekâlı Çocuk	534
Üstün Zekâlı Öğrencilerin Tanılanması	544
Üstün Zekâlı Öğrencilerin Eğitimlerinde Öğretim Stratejileri	550
Özet	559
Kaynakça.....	560
Değerlendirme Soruları.....	561
Değerlendirme Soruları Yanıt Anahtarları.....	564